

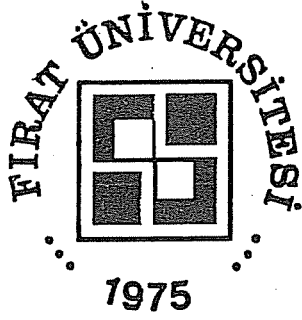
PAPER DETAILS

TITLE: OSMANLI-İİRAN ARASINDA KASR-I SİRİN BARIS ANTLASMASI (1639)

AUTHORS: Remzi KILIÇ

PAGES: 0-0

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2228751>

FIRAT ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

PROF.DR. ŞABAN KUZGUN
ARMAĞANI

SAYI: 5

ELAZIĞ-2000

OSMANLI-İRAN ARASINDA KASR-I ŞİRİN BARIŞ ANTLAŞMASI (1639)

Remzi KILIÇ*

Osmanlılar ile Safevîler arasında 1618'de varılan Serav Barış Antlaşması'ndan sonra, henüz beş yıl kadar bir süre geçmişti. Bu esnâda Osmanlı Devleti hanedanlık tahtında bir takım değişiklikler cereyan etmiştir; Sultan I. Ahmed'in vefatı (1617), peşinden I. Mustafa'nın padişah olması (1617) ve O'nun tekrar tahttan indirilmesi, Genç (II.) Osman'ın padişah olması (1618-1622), bu genç hükümdarın tahttan indirilmesi ve hunharca katledilmesi hâdiseleri olmuştu. Bununla beraber, bazı veziriâzam, vezir, paşa, beylerbeyi, şeyhü'l-islam, kadı asker, sancak beyinin azledilmesi, öldürülmesi veya tutuklanması gibi devlet kadrosunda ciddi değişiklikler meydana gelmişti.

Osmanlı Devleti padişahlık tahtına, 14 Zilkâde 1032/10 Eylül 1623 tarihinde, Sultan IV.Murad hükümdar olarak geçmiştir. 27 Temmuz 1612 tarihinde doğmuş olan IV.Murad, henüz padişah olduğunda on iki yaşında bulunuyordu. Devletin idaresi pratikte Veziriâzam Kemânkeş Ali Paşa ile Padişah'ın annesi Mâhpeyker Sultan eline geçmiştir¹.

Osmanlıların rakibi olan Safevîler, ortaya çıktıkları 1499'dan beri yüz yirmi beş yıllık devlet olmuşlardı. Safevî Devleti Şahı I.Abbas, 1587'den bu tarafa otuz altı yıldır, engin bir devlet tecrübesine ve son derece çağın gereklerine göre dizayn edilmiş modern bir orduya sahipti. Osmanlı Devleti yönetimindeki değişiklikleri ve olumsuz gelişmeleri dikkatli bir şekilde adım adım izliyordu. Osmanlı Devleti'inde bir yığın tecrübeli devlet adamları şu veya bu şekilde öldürülmüş yahut azledilmiş, Osmanlı ülkesi tahtı bir çocuğa bırakılmış, dahili ve harici bir çok sıkıntı içerisinde Osmanlı hükümeti zaafa uğratılmıştı.

Şah I. Abbas (1587-1629), uzun süren iktidarı sırasında Safevi ordusunu top ve tüfenk ile teknolojik donanuma ve modernizasyona kavuşturmuştur. Şah İsmail'den bu tarafa devam eden süvari Türkmen birliklerinden oluşan Safevi ordusu yerine, Ermeni, Gürcü, Fars ve Tat Hristiyan ve farklı inanç topluluklarından oluşan insanlarla bir nevi devşirme yöntemiyle yep-

* Yrd.Doç.Dr, Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi.

¹ Peçevi İbrahim Efendi, *Tarihi Peçevi*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1980, C.II, s.398-399; Mustafa Nuri Paşa, *Netayic ül-Vukuat (Osmanlı Tarihi)*, (Haz. Neşet Çağatay), T.T.K. Basımevi, 3.Baskı, Ankara, 1992, C.I, s.223; Ahmed Rasim, *Resimli Haritalı Osmanlı Tarihi*, Pems Matb., 1.Baskı, İstanbul, 1326-1328 h., C.II, s.523-524; İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1948, C.III, s.325; Mehmed Tevfik, *Osmanlı Tarihi*, Mektebi Harbiye Matb., İstanbul, 1328 h., s.194.

yeni bir ordu kurmuştur² Ayrıca Safevi Devleti'nin merkezi Tebriz'den Kazvin'e nakledildikten sonra Safevi Devleti Türk-Türkmen geleneği ve teşkilatlanması yerine, Fars kültürünün tesiriyle Sasani-İrani bir yapı kazanmaya başlamıştı. Şah I.Abbas siyasi iktidarı ve hakimiyeti uğruna Osmanlı Devleti'ne karşı, Papalık ve Avrupa-Hristiyan dünyasıyla işbirliği yapmaktan ve İngiliz Sherely kardeşler desteği ile ordusunu modernize ederek, ülke-sinde Hristiyanlık'ın nüfuz kazanmasına imkan sağlamaktan çekinmemiştir.

Şah I. Abbas gücünü toparlayıp, Anadolu'da ortaya çıkan Celali isyanlarını fırsat bilerek, Safevîlerin 1590'da İstanbul Antlaşması ile Osmanlılara terk ettiği Revan, Tebriz, Şemahı, Tiflis, Çıldır, Kars, Ereş gibi önemli merkez kalelerine 1603 yılından itibaren ansızın saldırıya geçmiştir. Uzun süren savaşlar dolayısıyla hem İran cephesinde hem de Avusturya-Macaristan cephesinde yıpranmış olan Osmanlı kuvvetlerinin zayıflığı ve yılgınlığı, diğer taraftan çocuk yaşta Osmanlı padişahlık tahtına oturmuş olan Sultan I. Ahmed (1603-1617), Sultan IV.Murad (1623-1640) ve aradaki iç kargaşa ve iktidar kavgaları dönemi de Şah I. Abbas'ın ekmeğine yağ sürmüştür.

1578'de Safevî hanedanlığında ortaya çıkan kargaşayı değerlendiren Osmanlı hükümeti, nasıl İran üzerine sefer açmışsa, belki bu defa da Safevî Şahı I. Abbas Osmanlı ülkesine saldırıya geçebilirdi. Ancak arada 1618'de pekiştirilen Serav Barış Antlaşması vardı.

Aslında Osmanlı hakimiyetinde bulunan Anadolu Türkmenleri ile Safevîler hükümrانlığında olan Azerbaycan ve İran Türkleri, birbirleriyle savaşmak, karşı karşıya gelmek, birbirlerini öldürmek istemiyorlardı. Aradaki siyâsi iktidar veya hakimiyet kavgası her iki devleti de oldukça yıpratmıştı. Uzun süren Osmanlı-Safevî savaşları halkta ve askerde yılgınlık oluşturmuştu.

Osmanlı-Safevî gerginliği, dinî-mezhebî bir sürtüşmeyi de başlangıcından itibaren taşıyarak gelmişti. Her iki devlet yöneticileri için de, asıl hedef, Türk nüfusu ve Anadolu üzerinde kalıcı bir hakimiyet tesis etmektir, diyebiliriz. Burada Kasr-ı Şirin Barış Antlaşması öncesi, iki devlet arasındaki gelişmeleri ortaya koymalıyız.

1- Bağdad Meselesi:

Şah Abbas, cedit Şah İsmail (1501-1524) ve Şah Tahmasb'ın (1524-1576) davalarını çok iyi temsil ediyordu. Şîî akidesini benimsemiş, hakimiyetini Azerbaycan, Gürcistan'dan sonra güneye; Bağdad, Musul, Basra gibi büyük vilayetlere doğru genişletmek arzusundaydı. Uzun süren saltanatı, O'na tecrübeyle birlikte, siyâsî fırsatçılığı da kazandırmıştı.

² Taha Akyol, *Osmanlı'da ve İran'da Mezhep ve Devlet*, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1999, s.88; Danişmend, *a.g.e.*, C.III, s.326.

Osmanlı Devleti'nde Genç Osman fâciasının (1622) bir neticesi olarak, İstanbul'da sık sık askerî ayaklanmalar cereyan ederken, devletin uzak vilayetlerinde de bir takım karışıklıklar olmaktaydı. Erzurum'da Genç Osman'ın kanını dava eden Abaza Mehmed Paşa'nın isyan hareketi devam ederken, Bağdad'da mülkî ve askerî zümreler arasında doğan itilâf büyümüşdür. Nâima'nın "tahtgâhı-hulefây-ı kirâm ve burc-ı evliyâ-i i'zâm" olarak tavsîf ettiği Bağdad'da o sırada Yusuf Paşa adında bir vezir valilik yapıyordu. Sayıları on iki bin olan "yerli kullar" ile kale azaplarından oluşan askere de Bekir Subaşı kumandanlık etmekteydi³.

Bağdad Beylerbeyisi Yusuf Paşa, Bekir Subaşı yanında, iç kaleye çekilmiş, her işten elini çekmiş, yönetimi adetâ Bekir Subaşı'ya bırakmış, kendisi O'nun yanında bir gölge gibi kalmıştır. Bekir Subaşı askerî işleri eline almış, kendi adamlarını çorbacı ve gedikçi yapmıştır. Bekir Subaşı'nın nüfuzu, Yusuf Paşa ile arasının açılmasına sebep olmuştur. 1534 yılında Kanuni Sultan Süleyman'ın fethinden itibaren 1623 yılına kadar seksen dokuz yıldır Osmanlı hakimiyetinde olan Bağdad, İran ve Basra üzerinde kontrolü sağlayan Irak bölgesinin en önemli merkezi idi. Ayrıca yüzyıllarca Abbasî halifeliğine başkentlik yapmış büyük bir şehirdi. Böyle bir merkezin Osmanlılar'da bulunması büyük bir kıymet ifade ederken, 1600 yıllarının başından itibaren bir taraftan Safevîlerin Osmanlı şehirlerini işgal etmeleri, bir taraftan Celâli isyanları ile devlet otoritesinin zaafa uğramış olması, Bağdad'da bulunan Osmanlı valisinin ve subaşısının arasının açılmasına olumsuz yönde etki yapmıştır, diyebiliriz.

Bir gün Bekir Subaşı (askerî komutan) asi bir aşiret üzerine Bağdad'dan çıkınca, Yusuf paşa bunu fırsat bilerek "Mehmed Kanber Ağa" adlı azaplar yüzbaşısını elde ederek, Bekir Subaşı'nın ailesini imhâ ettirip, Bekir Subaşı'ya karşı şehre sokmamak için tertibât alır. Bekir Subaşı bu durumu oğlu Derviş Mehmed Ağa'dan haber alır. Bekir Subaşı emrindeki asker ile Mehmed Kanber Ağa'yı mağlup ederek iç kaleye çekilmek zorunda bırakır. Askerin çoğu Bekir Subaşı'nın emrinde ve yanında olduğu için Yusuf Paşa ve Mehmed Kanber Yüzbaşı iç kalede savunmada kalırlar. Yusuf Paşa iç kalede mazgaldan hareketi idare ederken aldığı kaza kurşunuyla ölür. Bekir Subaşı, Kanber Ağa'yı iki oğlu ile yakalatıp, Dicle üstünde bir kayığa bindirtip üzerlerine nefit döktürüp bunları yaktırarak idam eder. Bağdad'daki bütün muhalifleri kılıçtan geçiren Bekir Subaşı, uydurma bir fermanla Bağdad valiliğinin kendisine verildiğini ilan etmiştir⁴.

Bekir Subaşı, İstanbul'a gönderdiği arıza ile Bağdad Beylerbeyiliği'nin kendisine verilmesini istemiştir(1623). Fakat, O'nun bu isteği kabul e-

³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, 5. Baskı, T.T.K. Basımevi, Ankara, 1988, C.III/I, s.153; Mücteba İlgürel, "TV. Murad", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, Çağ Yayınları, İstanbul, 1989, C.X, s.450.

⁴ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C.III/I, s. 154; Danişmend, *a.g.e.*, C.III, s. 326-327; İlgürel, "TV. Murad", *D.G.B.İ.T.*, C.X, s. 450; Rasim, *a.g.e.*, C.II, s. 527; Tevfik, *a.g.e.*, s.194.

dilmeyerek, Bağdad Beylerbeyiliği'ne Diyarbakır eski valisi Süleyman Paşa tayin edilir. Süleyman Paşa'nın vilayet idaresini teslim almak için gönderdiği "mütesellim ve paşa" şehre sokulmaz. Bunun üzerine Diyarbakır Valisi Hafız Ahmed Paşa Bağdad'ı Bekir Subaşı'dan almak üzere Serasker olarak görevlendirilir. Hafız Ahmed Paşa önemli bir kuvvetle gelerek Bağdad'ı kuşatmıştır. Durumun tehlikeye girdiğini, valiliğin de suya düştüğünü gören Bekir Subaşı, Şah Abbas'a haber gönderip, Safevîlere tabi olmak istediğini ve şehri teslim edeceğini bildirmiştir. Bu haberi büyük bir memnuniyet içerisinde karşılayan Şah Abbas, istahı kabarak otuz bin kişilik bir kuvvetle yola çıkmıştır. Bu vesile ile Irak kıtasını ülkesine katmak, Şiîliğin "Makâmât-ı mubareke"si olan Necef'le Kerbelâ'yı Sünnîlerden kurtaracağı için Bekir Subaşı'nın teklifini kabul edip, kendisine on iki dilimli bir Şiî tâciyla, bir valilik menşûru vermek üzere Hemedan valisi Safi Kulu Han'ı üç yüz kişilik bir heyetle Bağdad'ın anahtarlarının teslim alınması için önden göndermiştir⁵.

Safi Kulu Han'ın Bağdad'a geldiğini gören Osmanlı Seraskeri Hafız Ahmed Paşa, Bekir Subaşı'ya Rakka'nın beylerbeyiliğini teklif etmişse de kabul ettirememiştir. Bekir Subaşı, İran elçilerini kabul edip, Bağdad'ın Safevîlere katılmış olduğunu ilan edince, Hafız Ahmed Paşa, Bağdad Beylerbeyiliği menşûrunu Bekir Subaşı'ya göndermiştir. Bu durum karşısında "Bekir Paşa" olarak Bağdad Beylerbeyisi olan subaşı, Safevî elçilerine teşekkür ederek; "Padişahım günahımı afv ile Bağdad eyâletini bize verdi. Varın gidin Şahmıza bildirin, öyle ki Bağdad üzerine asker göndere, vermek ihtimalim yokdur, sonra nâdim olur" deyip, Şah'ın gönderdiği tâcî önlerinde tekmelemiştir. Hatta karşı çıkan İranlıları öldürüp kale bendine cesetlerini astırmıştır (1623).

Bundan sonra Karçakay Han'la diğer bir kısım Safevî ümerâsı İran öncü kuvvetleri olarak gelip, Bağdad'ı kuşatma altına almışlardır. Bekir Paşa itimatsızlığı sebebiyle, beylerbeyi olduktan sonra Hafız Ahmed Paşa'nın Diyarbakır'a çekilmesini istemişti. Şah Abbas otuz bin kişilik büyük bir kuvvetle üç ay Bağdad'ı kuşatmış, Bekir Paşa, binbir güçlük ve kıtlık içerisinde Bağdad'ı savunmuştur⁶. Bekir Paşa'nın emrindeki asker ve subaylar Bağdad'dan firar etmeye başlamışlar. Kaçan subayları elde eden Şah Abbas, bunlarla Bekir Paşa'nın oğlu ve iç kale kumandanı Derviş Mehmed'e haber gönderip, kapıyı Safevi kuvvetlerine açarsa Bağdad valiliğinin kendisine verileceğini bildirmişti. Babasına ihanet etmekte tereddüt göstermeyen Derviş Mehmed bir gece Şah'ın askerlerini şehre aldı. Başta Bekir Paşa olmak üzere Sünnî halktan bir çoğu büyük işkencelerle öldürülmüştür. Şah Abbas, Derviş Mehmed'i "Babasına bu denli ihanet eden adamın bana ne hayrı

⁵ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C.III/I, s. 155-156; Danişmend, *a.g.e.*, C.III, s. 327; İlgürel, "IV. Murad", *D.G.B.İ.T.*, C.X, s. 450; Rasim, *a.g.e.*, C.II, s. 528.

⁶ İlgürel, "IV. Murad", *D. G.B.İ.T.*, C.X, s. 451; Danişmend, *a.g.e.*, C.III, s. 327; Rasim, *a.g.e.*, C.II, s. 529; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C.III/I, s. 157.

olacak” diyerek önce Horasan’a sürmüş sonra da öldürtmüştür. Böylece ihanetinin cezasını hayatıyla ödemiştir⁷. Şah Abbas, Bağdad valiliğine Safi Kulu Han’ı tayin etmiş, Karçakay Han’ı da Musul ve Kerkük havalisini işgale göndermiştir. Musul ve Kerkük kısa zamanda İran kuvvetlerinin eline geçmişse de, Küçük Ahmed isminde bir sipahi Musul ve Kerkük’ü geri ele geçirerek Osmanlı hakimiyetine dahil etmiştir.

Diyarbakır, Safevi kuvvetlerinin gelme ihtimaline karşı tahkim edildi. Ancak Safevî istilâsı Mardin civarına kadar gelebildi. Basra dahil bütün Irak, Safevi nüfûzu altına girmiş oldu. Osmanlı Devleti Anadolu’da devam etmekte olan Abaza Mehmed Paşa isyanından dolayı buraya zamanında gereken müdahaleyi yapamamış ve zararlı çıkmıştı⁸.

Şah Abbas’ın Bekir Paşa’yı bir kayığa koyup, üzerine neft döktürüp, Dicle nehri üzerinde yaktırmasından başka; Bağdad kadısı, büyük cami hâtibi ve şeyhi, Bağdad’ın Sünnî olan halkı işkence ile öldürülmüşler. İmam-ı Azâm Ebu Hanife ve Pir Abdulkâdir Geylânî türbeleri hem soyulmuş ve hem de yıktırılmış, Bağdad şehri ve halkı baştan başa soyguna ve zulme uğramıştır. Osmanlı hükûmeti, Erzurum’da isyânını sürdüren Abaza Mehmed Paşa’yı veziriâzam Çerkez Mehmed Paşa’nın başarısıyla etkisiz hale getirmiş, Bağdad üzerine gitmek için Tokat’a çekildiğini bir sırada veziriâzam vefat edince, Diyarbakır Beylerbeyisi Hafız Ahmed Paşa veziriâzam olarak Bağdad Seferi’ne memur edilmiştir⁹.

Bu sırada Şah Abbas, kendisine muhalefet eden bazı Gürcü beylerini itaat altına almak için Karçakay Han’ı Gürcistan taraflarına göndermişti. Gürcü beylerinden Kartli prensi Magrav Han zâhiren Şah Abbas’a sadık görünerek diğer Gürcüler ile Karçakay Han’ı mağlup edip, öldürmüşler. Gürcü beyleri elde ettikleri başarı üzerine Hafız Ahmed Paşa’yı kendi taraflarına da çekebilmek için Safevîlere karşı dayanışmaya davet etmişlerdir. Ancak Hafız Ahmed Paşa teklifi kabul etmeyerek Bağdad tarafına gitmeyi tercih etmişti.

Gürcülerle gerekirse yardımlaşmak üzere Batum Beylerbeyisini Gürcistan’a serasker tayin ederek, Diyarbakır’da hazırlıklarını yapan Ahmed Paşa, askerî hareket hakkında ordu komutanlarıyla görüşmüş “kale cengi levazımı”nın eksikliğine rağmen “Kale’nin miftahı cebümdedir” diyerek, çok kolay bir şekilde ele geçireceğini zannettiği Bağdad üzerine Eylül

⁷ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C.III/I, s.159; Danişmend, *a.g.e.*, C.III, s. 328; Rasim, *a.g.e.*, C.II, s.530-531; Mustafa Nuri Paşa, *a.g.e.*, C.I, s. 225; İlgürel, “TV. Murad”, *D.G.B.İ.T.*, C.X, s. 451.

⁸ Robert Mantran, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi I*, (Çev. Server Tanilli), Cem Yayınevi, İstanbul, 1995, C.I, s.281; Danişmend, *a.g.e.*, C.III, s.328; Rasim, *a.g.e.*, C.II, s.531-532; İlgürel, “TV. Murad”, *D.G.B.İ.T.*, C.X, s.451.

⁹ Ziya Nur Aksun, *Osmanlı Tarihi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1994, C.II, s.98; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C.III/I, s.160.

1625'te hareket etmiştir. 1035/Kasım 1625'te Osmanlı kuvvetleri Bağdad'ı kuşatma altına almışlardır¹⁰.

Diyarbakır Beylerbeyliği'ne tayin edilen Murad Paşa ile Anadolu Beylerbeyisi Balıkesirli İlyas Paşalar ordunun öncü kuvveti olarak ileri sevk edilmişlerdi. Kuşatma pek uzun sürmüş ve defalarca yapılan hücumlar netice vermemişti. Kuşatmanın yetmiş ikinci günü genel hücumla geçilmişse de başarı sağlanamamıştır. Şah Abbas, otuz bin kişi ile Şehriban ve Diyale taraflarından gelerek, Basra üzerinden "kelekler" ile orduya yapılan zahire ve iase yolunu kesmiştir.

Hafız Ahmed Paşa, ordu komutanlarına; "İşte Şah geldi, barut ve erzak azaldı ne yapmalı" diye sorunca, yeniçeri ve sipahi subayları; "Biz cümle kırılırız, Bağdad alınmayınca metristen çıkmak ihtimâlimiz yokdur" demişlerdir. Şah Abbas'a karşı Murad Paşa gönderilmiş, Bağdad dışında birlikleri hizmete uğrayarak geri dönmüşlerdir. Şah Abbas ilerleyerek Osmanlı kuvvetleri ile karşılaşmış, ilk vuruşmada mağlup olarak geri çekilmiştir¹¹.

Hafız Ahmed Paşa, Sultan IV.Murad'a manzum bir mektup göndermiş, ondan top ve mühimmat istemiştir:

"Aldı etrafi âdû imdâda asker yok mudur?
Din yolunda baş virûr bir merdî gayyûr, yok mudur?
Def'i bid'ada tekâsülde garaz ne bilmeziz,
Derd-i mazlûmun suâl olmaz mı mahşer yok mudur."
Sultan Murad buna cevap olarak;
"Hâfızâ Bağdad'a imdâd etmeğe er yok mudur?
Bizden istimdâd edersin, sende asker yok mudur?
Bu Hanife şehrin ihmâlinde virân etdiler,
Sende ayâ gayret-i din ü peygamber yok mudur?"
diyerek aynı şekilde manzum bir cevap göndermiştir¹².

Daha sonra Şah Abbas, Veziriâzam Ahmed Paşa'ya bir mektup göndererek, bazı şartlarla barışa talip olduğunu belirtmiştir. Mektubunda; "Ben Bağdad'ı bir celâli elinden aldım. Padişah'a elçi ve mektuplar yollayarak burasını oğlum için ricâ edeceğim. Eğer vermezse yine size teslim ederiz. Şimdilik siz savaş zahmetine girmeyiniz," demekteydi.

Hafız Ahmed Paşa buna karşılık şu cevabı vermiştir: "Biz Padişah'ın vekil-i mutlakıyız. Onların cevabı bizdedür. Kendilerine mektup göndermek gerekmez. Böyle sözlerle Bağdad'dan el çekmeyiz. Padişah'ın fermanı bu-

¹⁰ Peçevi, *a.g.e.*, C.II, s. 403; Mustafa Nuri, *a.g.e.*, C.I, s. 228; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C.III/I, s. 161; İlgürel, "TV. Murad", *D.G.B.İ.T.*, C.X, s. 452; Danişmend, *a.g.e.*, C.III, s. 333.

¹¹ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C.III/I, s.161-162; Danişmend, *a.g.e.*, C.III, s.334; Aksun, *a.g.e.*, C.II, s. 107; İlgürel, "TV. Murad", *D.G.B.İ.T.*, C.X, s.452; Mustafa Nuri, *a.g.e.*, C.I, s.228; Şah Abbas'ın Dicle nehri kıyısında altmış bin kişilik ordu ile karargah kurup, oradan savaşı idare ettiğini belirtir.

¹² Aksun, *a.g.e.*, C.II, s.107; Danişmend, *a.g.e.*, C.II, s.334-336.

dur ki, Şah, İmâm-ı Ali ziyaretine gelmiş, biz de Erdebil’de Şeyh Sâfi ziyaretine varalım.”

Bizzat Şah Abbas’la yapılan üç çarpışmadan üçüncüsü pek şiddetli olmuştur. Şah’ın maksadı Osmanlı birliklerini siperlerden çıkarıp sahraya çekmekti. Fakat Veziriâzam Ahmed Paşa, Şah’ın niyetini anlamış olduğundan, sabahdan ikindiye kadar devam eden vuruşmada İran kuvvetleri bozularak çekilmişlerdir. Savaş birkaç defa Osmanlı kuvvetlerinin aleyhine döner gibi olmuşsa da, Yeniçeri Ağası Husrev Ağa ve özellikle Hafız Ahmed Paşa’nın elinde ok ve yay olduğu halde askeri cesaretlendirmesi sonucu Osmanlı kuvvetleri lehine çevirmiştir. İran ordusu yenilmiş olarak geri çekilmek durumunda kalmıştır¹³.

Şah Abbas başarısızlık üzerine, anlaşmak için Tohte Han adında bir elçi gönderdi. Veziriâzam Ahmed Paşa bu elçiyi gösterişli bir törenle karşıladı. Divân’a tekliflerini belirten elçi; Necef, Kerbelâ ve Hille taraflarının İran’da kalması kaydıyla, Bağdad’ı Osmanlılara bırakıp çekileceklerini beyan etmiştir. O esnâda; “orduda yiyecek kalmadı, nice bir otururuz” diyerek kapıkulu askerî isyâna kalkışmıştır. Veziriâzam’ın otağını parçalayıp kendisini İmam-ı Azam türbesine hapsedmek istemişler. Yeniçeri isyanı üzerine Ahmed Paşa dönüş kararı vermiş ve bu durumdan haberdar olan Şah Abbas, derhal çaymış, hatta Ahmed Paşa’nın selam çavuşu Mustafa Ağa’ya yazıp vermiş olduğunu barış ve anlaşma mektubunu tekrar elçinin elinden almıştır.

Şah Abbas Osmanlı elçisi Mustafa Ağa’ya; “Mustafa Ağa, Serdar Bağdad üzerinden kalktı gitti, Giden askere kal’a virmek bizim şânımıza düşmez, var yürü, gördüğünü söyle!” demiştir. Ahmed Paşa yeniçerilere, Şah Abbas’ın elçileri müzakere halinde iken, böyle taşkınlık yapmamalarını, sabretmelerini, tavsiye etmiş ise de sözünü dinletememiştir¹⁴.

Bağdad kuşatması Kasım 1625’te başlayıp dokuz ay sürmüştür. Askerler perişan olmuş, bütün iaşe, erzak ve cephane tüketilmiştir. Askerler at, eşekten başka, diken otu, kestane, mazi yemek zorunda kalmışlardır. Ahmed Paşa’nın yeteri cephaneyi almadan, kolayca ele geçirebileceğini zannettiği Bağdad hiç bir netice alınamadan terkedilmiştir. Temmuz 1626’da Osmanlı kuvvetleri Bağdad’dan çekilmişler. Veziriâzam Ahmed Paşa, Diyarbakır’a çekilirken Sultan IV.Murad Han’a gönderdiği arizâ ile durumu bildirmiştir. Bağdad kuşatmasının başarısızlığı üzerine Ahmed Paşa veziriâzamlıktan azledilerek yerine Halil Paşa veziriâzam olarak Haleb’e gitmek üzere Serdar tayin edilmiştir¹⁵.

¹³ Danişmend, *a.g.e.*, C.III, s.335; Aksun, *a.g.e.*, C.II, s.108; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C.III/I, s.162; Mustafa Nuri, *a.g.e.*, C.I, s.228.

¹⁴ Danişmend, *a.g.e.*, C.III, s.335; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C.III/I, s.163; İlgürel, “TV. Murad”, *D.G.B.İ.T.*, C.X, s.453; Aksun, *a.g.e.*, C.II, s.109.

¹⁵ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C.III/I, s.163-164; Aksun, *a.g.e.*, C.II, s.109; Danişmend, *a.g.e.*, C.III, s.336; İlgürel, “TV. Murad”, *D.G.B.İ.T.*, C.X, s.453; Mustafa Nuri, *a.g.e.*, C.I, s.229.

Hafız Ahmed Paşa'nın tedbirsizliği veya Şah Abbas'ın kararlı mücadelesi sonucu Bağdad onca çaba ve masrafa rağmen Osmanlı kuvvetlerine alınmamıştır. Ancak bu hareket sonucu Kerkük ve Musul şehirleri ve havalisi İran kuvvetlerinden tamamen arındırılmıştır.

2- Abaza Mehmed Paşa Meselesi :

Serdar Halil Paşa, 4 Aralık 1626'da Üsküdar'dan hareketle Haleb'e gelmiş, Temmuz 1627'de Haleb'den Diyarbakır'a doğru yürümüş ve Bağdad üzerine sefere çıkmıştı. Bu sırada, Ahıska Kalesi Safeviler tarafından kuşatılmış, Abaza Mehmed Paşa da yeniden isyan etmiştir. Serdar Halil Paşa, Diyarbakır, Rumeli, Haleb ve Maraş valilerini eski Anadolu Beylerbeyisi Dişlek Hüseyin Paşa emrine vererek, askerleriyle beraber Ahıska Kalesi üzerine Safevî kuvvetlerine karşı göndermiştir. Kerkük Beylerbeyisi Bostan Paşa'yı da Erzurum'da isyan eden Abaza Mehmed Paşa'yı ikna ederek Ahıska'yı kuşatmış olan Safevîler üzerine gitmesini sağlamak için sevk etmiştir.

Halil Paşa, Ahıska'ya yardım için Karadeniz yolu ile gönderilmiş olan yeniçerileri Erzurum üzerine sevk etti. Amaç Abaza Mehmed Paşa'yı Erzurum'dan çıkarıp, mağlup etmektir. Abaza Mehmed Paşa casusları ve yakalattığı ulaklarından kendisinin öldürülmek istendiğini öğrenmiştir. O da, Halil Paşa'ya itaat ediyor gibi gözükmeye başlamış, Erzurum'dan çıkıp, Dişlek Hüseyin Paşa kuvvetlerine saldırmış, binlerce yeniçeriyi ve Paşa'yı öldürmüştür. Erzurum Kalesi'ne bir çok paşa ve subayın cesetlerini asmış, bölgeden yeniçeri geçirtmez olmuştur¹⁶.

Halil Paşa, Bağdad üzerine gitmek için sefere çıkmış iken, Ahıska Kalesi'nin Safevîler tarafından işgali ve Erzurum'da ikinci kez isyan eden Abaza Mehmed Paşa ile uğraşmak zorunda kalmıştır.

Halil Paşa, Abaza Mehmed'in yaptığı faciayı duyunca, çok üzülmüştür. Bu sırada Ahıska Kalesi, Safeviler eline geçmiş ise de tekrar alınmıştır. Halil Paşa, Abaza Mehmed'i yakalamak için Erzurum'u kuşatmıştır. Ancak yanında büyük toplar olmadığı için Kasım 1627'de geri dönmüştür. Halil Paşa bu başarısızlık yüzünden azledilmiştir.

Hüsrev Paşa veziriâzam olarak tayin edilip Nisan 1628'de Anadolu'ya Abaza Mehmed Paşa üzerine gönderilmiştir. Hüsrev Paşa sert tedbirlerle baş vurmuş, kendisi emrindeki komutan ve askerleri disiplin altına almıştır. Bu sırada Erzincan, Bayburt beyleri Abaza Mehmed'den ayrılıp, Serdar Hüsrev Paşa'ya Tokat'ta katılmışlardır. Abaza, Serdarın kendi üzerine yirmi günde geleceğini tahmin ederken, Ağustos 1628 sonlarında iki üç gün içinde

¹⁶ Danişmend, *a.g.e.*, C.III, s.340; Aksun, *a.g.e.*, C.II, s.111; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C.III/I, s.164-165.

Hüsrev Paşa, Erzurum önlerine gelmiş ve 2 Eylül 1628'de gereken cephane, top ve askerler de yetiştirilmiştir¹⁷.

Abaza Mehmed Paşa, kendi maiyyetindeki askerlerin dahi kaçmaları ve Hüsrev Paşa'ya sığınmaları üzerine, İran Şah'ı Abbas'a Çopur Bekir ve Küçük Abaza adında iki kişiyi elçi olarak göndermiştir. Hüsrev Paşa bu durumu haber alarak uzun yolları süratle kat ederek, Erzurum önlerine gelmişti. Erzurum Kalesi kuşatılmış, 15 Eylül 1628'de siperlere girilmiş ve toplar surları döğmeye başlamıştır. Hüsrev Paşa iyi bir taktik ile isyandan vazgeçenlerin affedileceğini duyurmuş, bunun üzerine Abaza Mehmed'in etrafı boşalmaya başlamıştır. Abaza Mehmed Paşa, vaziyeti görünce canını kurtarmak için 18 Eylül günü Şeyh Seyyid Abdurrahim Efendi ile beraber eşraf ve ulemadan altı kişiyi Serdar Hüsrev Paşa'ya göndererek teslim şartlarını müzakereye başlamışlardır. Dört gün süren görüşmelerden sonra, Abaza Mehmed Paşa'nın canına, malına ve kendi yanındakilere bir zarar olmamak şartıyla affı kabul edilmiştir. Cuma günü gönderilen "amannâme" ile Abaza Mehmed Paşa kaleden adamlarıyla çıkarak teslim olmuştur¹⁸.

22 Eylül 1628'de Abaza Mehmed Paşa, Serdar Hüsrev Paşa tarafından hil'atle taltif edilmiş, adamlarına, bölük-ağalığı (yüzbaşılık) ve cebelilik gibi vazifeler verilmiştir. Erzurum valiliğine Yeniçeri Ağası Halil Ağa tayin edilmiş, Hüsrev Paşa kırk gün süren kuşatmayı kaldırmış, Abaza Mehmed Paşa'yı beraberinde İstanbul'a getirmiştir. IV. Murad Han, Abaza Mehmed Paşa'yı affederek Bosna Beylerbeyliği'ne tayin etmiştir¹⁹.

Böylece altı yılı aşkın bir zamandır, Genç (II.) Osman'ın intikamı uğruna isyân edip, bir çok insanın ölümüne sebep olan Abaza Mehmed Paşa olayına son verilmiştir. Yaklaşık beş yıldır İran hudutları üzerinde ve Bağdad kuşatmasında da bulunan Osmanlı kuvvetleri terhis edilmiştir. Ekim 1628'de izin verilen asker Aralık ayında İstanbul'a dönmüştür. Anadolu'da bu dönemde ortaya çıkan isyanların en büyüklerinden sayılan "Abaza Mehmed Paşa İsyanı" da tarihe karışmış oluyordu.

3-Hüsrev Paşa'nın İran Seferi (1629) :

10 Haziran 1629'da Veziriâzam Hüsrev Paşa, İran seferi için Üsküdar'a geçmiş ve burada bir ay kadar sefer için hazırlıklarını sürdürmüştür. Bu seferden amaç Bağdad'ın ele geçirilmesidir. 9 Temmuz 1629'da Osmanlı ordusu Üsküdar'dan hareket ederek Konya üzerinden Haleb'e oradan da Diyarbakır'a varmıştır. On sekiz adet büyük top Payas üzerinden Haleb Beylerbeyisi'ne teslim edilmek üzere gönderilmişti. Bu sırada İran Şahı

¹⁷ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C.III/I, s.166; İlgürel, "TV.Murad", *D.G.B.İ.T.*, C.X, s.457.

¹⁸ Danişmend, *a.g.e.*, C.III, s.341; Aksun, *a.g.e.*, C.II, s.113; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C.III/I, s.167.

¹⁹ Rasimi, *a.g.e.*, C.II, s.548-549; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C.III/I, s.168; Danişmend, *a.g.e.*, C.III, s. 342; Aksun, *a.g.e.*, C.II, s.114; İlgürel, "TV. Murad", *D.G.B.İ.T.*, C.X, s.457; Mustafa Nuri, *a.g.e.*, C.I, s.231.

Abbas 1038/1629'da ölmüş yerine torunu Sam Mirzâ, Şah Safi adıyla tahta oturmıştu²⁰.

Hüsrev Paşa, 17 Aralık 1629'da Musul'a varmış, fakat çok şiddetli yağan yağmurlar dolayısıyla Dicle ve Zap suyu taşmış, her tarafı sular kaplamış kırk gün kadar Osmanlı ordusu Musul'da kalmıştır. Sular çekilinceye kadar ordunun gerisini tehdit etmek ihtimâli olan Erdelân ve Şehriban hakimî Ahmed Han'ın ülkesinin vurulmasına karar verilmiş, Şehrîzor taraflarına gidilmiştir. 16 Mart 1630'da Şehrîzor'da Gülanber Kalesi'nin inşaatına başlanmıştır. Şehrîzor beylerbeyilik merkezi yapılarak kaleye asker bırakılmış, Arnavud Mustafa Paşa beylerbeyi tayin edilmiştir²¹.

Kürt beylerinin sözleriyle hareket eden Veziriâzam Hüsrev Paşa, buralarda vakit geçirmek suretiyle Bağdad işini askıya bırakmıştır. Hüsrev Paşa Gülanber Kalesi'nin inşâsı sırasında fethedilen ve Şehrîzor ile Hemedan arasında bulunan Mihriban Kalesi'ne hareket etmiştir. Haleb Beylerbeyisi Nogay Paşa, on bin kişilik bir kuvvetle burayı fethetmiştir. Kaleyi yeniden ele geçirmek isteyen Safevî Zeynel Han kırk bin kişilik kuvvetle Mihriban Kalesi üzerine yürüdü. Osmanlı kuvvetlerine asker takviye edildi. 22 Ramazan 1039/5 Mayıs 1630'da iki ordu Mihriban önlerinde savaşa başladılar. Sivas Beylerbeyisi Halil Paşa çok kararlı bir direniş göstermiş, sonra da zafere kazanılmasını taarruza geçerek sağlamıştır. Osmanlı kuvvetleri kendilerinden dört kat sayıca fazla olan Safevî kuvvetlerini ağır bir yenilgiye uğratmışlardı. Hüsrev Paşa altı gün sonra Mihriban'a varmış ve resmi geçit yapılmıştır²².

İran Şahı, başarısız olan Zeynel Han'ı idam ettirmiş, yerine Rüstem Han'ı tayin etmiştir. Şam-Trablus Beylerbeyisi Parmaksız Mustafa Paşa, Kerbelâ'da İranlıları mağlûp etmiş, durumu Serdar Hüsrev Paşa'ya bildirmişti. Hüsrev Paşa, Abaza Mehmed Paşa'nın adamlarından Genç Osman'ı; Kerbelâ, Necef, Rahmaniye, Hille gibi yerlerin muhafazasına yollamıştır²³.

Serdar Hüsrev Paşa, Orduy-ı Hümâyûn'la 1630 yılı Mayıs ortalarında Hemedân'a doğru hareket etmiştir. Serdar'ın amacı İran ülkesini Kazvin'e, İsfahan'a kadar çığnemek ve sıkıştırmak, böylece Bağdad'ı vermeye mecbur etmektir. 27 Şevval 1039/9 Haziran 1630'da Hemedan işgal edilmiştir. Ahalisi kaçmış olan şehir yağma ve tahrip edilmiş, burada bir hafta kalan Serdar Hüsrev Paşa Kazvin'e doğru yürüyüşe geçmiştir. Ancak "savaş meclisi" almış olduğu kararla, çok uzak olan Kazvin'e gitmenin sıkıntılı olacağını düşünerek, Dergûzîn'e yürüyüş kararı almışlardır. İran ordusu Çaldıran'da almış olduğu yüz on altı yıl önceki dersi unutmamış,

²⁰ Rasim, *a.g.e.*, C.II, s.551; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C.III/I, s.168; Danişmend, *a.g.e.*, C.III, s.344; Aksun, *a.g.e.*, C.II, s.116; İlgürel, "TV. Murad", *D.G.B.İ.T.*, C.X, s.458.

²¹ Danişmend, *a.g.e.*, C.III, s.345; Aksun, *a.g.e.*, C.II, s.117; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C.III/I, s.168; Peçevi, *a.g.e.*, C.II, s.411.

²² Danişmend, *a.g.e.*, C.III, s.345-346; Aksun, *a.g.e.*, C.II, s.118; İlgürel, "TV. Murad", *D.G.B.İ.T.*, C.X, s.458.

²³ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C.III/I, s.169.

su Çaldıran'da almış olduğu yüz on altı yıl önceki dersi unutmamış, kararlı bir şekilde gelen Osmanlı ordusunun geldiği yerleri boşaltıp çöle çevirerek kaçmaya ve meydan savaşı vermemeye dikkat ederek, yağma ve tahrip yapmışlardır²⁴. Dergüzin'den Bağdad altmış konak olarak kararlaştırılıp yola çıkılmış, bu arada Nihaved yakınlarındaki Çemhal düzlüğünde Lûristan hâkimi Hüseyin'in on iki bin kişilik kuvveti mağlup edilmiştir²⁵.

Osmanlı ordusu Kasr-ı Şirin ve Hilvan'dan geçerek 6 Eylül 1630'da Azamiye'ye ulaşmıştır. Burada cuma namazı kılınıp, İmam-ı Azam'ın türbesi ziyaret edilmiştir. Bağdad önlerinde yirmi gün beklenilmiş, beklenen yirmi büyük top getirilmiş ve 5 Ekim 1630'da Bağdad kuşatması başlamıştır. Bağdad kuşatmasının ilk ayı topçu düellosu ve lağım açma faaliyetleriyle geçirilmiştir. Nihayet 9 Kasım'da top ateşleriyle tahrip edilmiş burçlardan genel hücumu geçilmiştir. Bağdad, şafak vaktinden kuşluk vaktine kadar hem nehirden hem karadan hücumu tabi tutulmuş, düşmanın tüfenk ve ok atışlarıyla bir çok asker şehit olmuştur. Hakkında türküler söylenen halk kahramanı Genç Osman topuğundan vurularak Dicle nehrine düşerek şehit olmuştur.²⁶

“Bağdad'ın kapısını Genç Osman açtı,

Düşmanın cümlesi önünden kaçtı,

Kelle koltuğunda üç gün savaştı,

Allah Allah deyip geçer Genç Osman” dizeleri, Türk halkı tarafından O'nun anısına yüz yıllar boyunca söylenegelmektedir.

14 Kasım 1630'da toplanan “savaş meclisi”nde, bütün çabalara rağmen Bağdad'ın alınmadığı, iase, zahire ve mühimmat sıkıntısının başlamış olduğu belirtilerek, kuşatmanın kaldırılması kararı alınmıştır. Serdar Hüsrev Paşa, Osmanlı ordusuyla 12 Aralık 1630'da Musul'a ulaşmıştır. Diyarbakır Beylerbeyisi olan Halil Paşa'yı on bin kişilik bir kuvvet ve yirmi topla birlikte Hille'nin muhafazasına göndermiştir. Bu sırada Şah Safi (1629-1642) Hille'yi kuşatmış, Demirkazık Halil Paşa üç ay başarılı bir savunma yapmıştır. Halil Paşa, Veziriâzam Hüsrev Paşa'dan yardım gelmemiş olmasından dolayı umudunu yitirmiş, ani bir “huruç harekâtı” ile Hille'yi terk edip Safevî kuvvetlerini yararak, Haleb'e çekilmiştir. Musul şehri, Osmanlı kuvvetleri tarafından sur inşa edilerek, sur içine alınmış, Hüsrev Paşa kırk bir gün Musul'da kaldıktan sonra Mardin'e sonra da Diyarbakır'a çekilmiştir.²⁷ Hüsrev Paşa, haşin ve sert tabiatlı bir kimse olduğu için, başarısızlığın acısını, bir çok beylerbeyi, beyler vs. askerleri öldürerek, kendi mevkiini korumaya çalışmışsa da 29 Rebiulevvel 1041/25 Ekim 1631'de Veziriâzamlık'tan azledilmiştir²⁸.

²⁴ Danişmend, *a.g.e.*, C.III, s.346-347; Aksun, *a.g.e.*, C.II, s.118.

²⁵ Danişmend, *a.g.e.*, C.III, s.347-348; Aksun, *a.g.e.*, C.II, s.118; Peçevi, *a.g.e.*, C.II, s. 416.

²⁶ Aksun, *a.g.e.*, C.II, s.119; İlgürel, “IV. Murad”, *D.G.B.İ.T.*, C.X, s.458-459.

²⁷ Danişmend, *a.g.e.*, C.III, s.349-350; Aksun, *a.g.e.*, C.II, s.120.

²⁸ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C.III/I, s.169-170; Aksun, *a.g.e.*, C.II, s.121.

4- IV. Murad'ın Revan Seferi (1635) :

IV. Murad devrinin ilk on yılı, saltanat ve hükümet işlerinde Mahpeyker Valide Sultan ve vezirlerin entrikaları ile geçmiştir. Padişah IV.Murad 1633'den sonra yirmi yaşını aşmış olarak devletin yönetimini ve iktidar dizginlerini eline almıştır, diyebiliriz. 1630'daki Bağdad kuşatmasından sonra üç yıl içinde İstanbul'da bir çok gelişme ve değişim meydana gelmiştir. Sipahiler zorbalığa girişmiş, bunlar epey bir sıkıntı çıkarmışlar ve üstelerinden gelinmiştir. Veziriâzam Hafız Ahmed Paşa, Hüsnü Paşa, Recep Paşa ve bir çok vezir ve ağa katledilmiştir.

Saka Mehmed, Gürcü Rıdvan, Cadı Osman ve emsali zorbalara derhal katledilip, cesetleri denize atılmıştır. Bunlar gibi niceleri ve İstanbul'da bulunan sipâh zorbalara birer birer yakalanıp öldürülmüş, hatta bunlarla hareket eden Anadolu'dakiler de yakalandıkça temizlenmiştir²⁹. Sultan IV. Murad, artık kişiliğini ve kimliğini bulmuş, yönetim ve idareyi tek başına eline almış, kusuru görülenleri derhal azlederek, yeni bir anlayış ve uygulama sergilemiştir.

İstanbul'da bu hadiseler cereyan ederken, İran'da da bir takım iç kargaşa ve isyânlar oluyordu. Kırk yılı aşkın iktidarda kalan, Şah I.Abbas'ın yerine torunu Şah Safi (1629-1642) tahta geçmiş, bazı han ve sultanlar ona karşı girişimlerde bulunmuşlardır. İç kargaşayı yatıştırmanın bir polemiği olarak dışarıya dikkatleri çekmek, eski bir siyâsi gelenek olmalıdır.

İran kuvvetleri ansızın hududu geçerek Van'ı kuşatma altına almışlardır. Bu haber İstanbul'a duyurulunca 15 Ekim 1633'de Veziriâzam Tabanıyassı Mehmed Paşa, Üsküdar'a İran Seferi için geçmiş ve bir hafta sonra Van'a doğru hareket etmiştir. Hazırlık işlerini bizzat kontrol eden IV.Murad Han dört vezirin ihmâlini gördüğünden bunları sürgün ederek mallarını hazineye müsadere etmiştir. Üsküdar'da askerin geçit resmini seyreden Padişah, İranlıların, Van'dan çekildiği haberi üzerine İstanbul'a dönerken, Veziriâzam Mehmed Paşa'yı Bağdad üzerine göndermiştir³⁰.

İran kuvvetlerinin Van kuşatmasını, Erzurum Beylerbeyisi Demirkazık Halil Paşa ile Diyarbakır Beylerbeyisi Murtaza Paşa otuz bin kişilik bir kuvvetle harekete geçerek, onları kuşatmayı kaldırmak zorunda bırakmışlardı. Veziriâzam Mehmed Paşa, Aralık ayı ortalarında Halep'e varmış ve sefer hazırlıklarıyla meşgul olmaya başlamıştır. Osmanlı Padişahlarının ordularıyla beraber başkumandan olarak sefere gitmeleri Kanuni Sultan Süleyman'ın vefatından(1566) beri terkedilmişti. Sadece birer defa III. Mehmed Avusturya'ya ve II.Osman'da Lehistan (Polonya) seferlerine gitmişlerdi. Sultan IV.Murad'ın çeki düzen verdiği ordunun başında sefere çıkması içeriye ve dışarıya karşı büyük bir etki meydana getirebilirdi.

²⁹ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C.III/I, s.177-190.

³⁰ Danişmend, *a.g.e.*, C.III, s.357-358; İlgürel "TV.Murad", *D.G.B.İ.T.*, C.X, s.469; Aksun, *a.g.e.*, C.II, s.141; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C.III/I, s. 192.

Sultan IV. Murad Han, Ramazan 1044/21 Şubat 1635'de Üsküdar'da İran üzerine sefer için otağını kurdurmuştur. 10 Mart'ta bizzat kendisi Üsküdar'a geçerek Ordı-yı hümayûn ile Konya'ya 5 Haziran'da Erzurum önlerine ulaşmıştır. 3 Temmuz'da Erzurum'a törenle giren IV. Murad gittiği yerlerde, asileri ve zorbaları cezalandırarak ağır ağır ilerliyordu³¹.

Sultan IV. Murad dokuz gün Erzurum'da kaldıktan sonra Kars'a, sonra da Revan üzerine hareket etmiştir. Bu hareketten önce Haziran 1635 ortalarında Padişah Bayburt'a gelmeden önce Halep'de kışlayan Veziriâzam Mehmed Paşa, Diyarbakır'dan hareketle Bayburt'a gelmiş ve Padişahı burada karşılamıştı. 26 Temmuz'da Revan önlerine gelen IV. Murad, 28 Temmuz'da kuşatmayı başlatmış 7 Ağustos'ta Revan muhafızı Tahmasb Kulu Han on iki bin kişilik kuvvetine rağmen, kaleyi teslim etmiştir.

8 Ağustos 1635'de Emir Gûneoğlu Tahmasb Kulu Han maiyetiyle birlikte teslim olmuş, Sünnîlik mezhebine ve IV. Murad Han'a tabi olmuştur. Kendisine Yusuf adı verilerek vezirlik pâyesine yükseltilmiş, Halep Beylerbeyiliği'ne tayin edilmiştir³².

Revan Kalesi tamir edilip, içine on bin asker ve cephane ile muhafızlığına vezir Murtaza Paşa bırakılmış, Tebriz tarafları vurularak Van'a inilmiştir. Padişah, Van, Diyarbakır'dan sonra on ay süren seferini İstanbul'a dönerek tamamlamıştır³³. Ancak Revan Kalesi, İranlılar tarafından Nisan 1636'da tekrar ele geçirilmiştir. Veziriâzam Tabanıyassı Mehmed Paşa, Diyarbakır'dan Revan'a zamanında yardım ulaştıramadığı için azledilmiş, yerine Bayram Paşa Veziriâzam tayin edilmiştir³⁴. Revan'ın fethinden sonra tekrar elden çıkması, IV. Murad'ın başarısını neticesiz bırakmıştır.

5- IV. Murad'ın Bağdad Seferi (1638) :

Bağdad, 1534'de Kanuni tarafından fethedildikten sonra seksen dokuz yıl Osmanlı hakimiyetinde kalmıştı. 1624 yılında Şah I. Abbas burayı işgal etmiş, on dört yıldır Safevilerin hakimiyetinde bulunuyordu. Ancak, Osmanlı kuvvetleri 1625'de Hafız Ahmed Paşa ve 1629'da Hüsrev Paşa vasıtası ile iki defa Bağdad'ı ele geçirmek istemişler, fakat başarılı olamamışlardı. Bu şehir, Osmanlı Devleti için son derece stratejik öneme sahipti. Basra Körfezi ve Irak topraklarının hakimiyeti Bağdad hakimiyeti ile mümkün olabilirdi. Kaldı ki, yüz yıla yakın bir zamandır, Osmanlı ülkesinin bir parçası ve tarihî bakımdan önemli bir kültür merkezi idi.

³¹ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C.III/I, s. 195; Danişmend, *a.g.e.*, C.III, s. 361-363; Aksun, *a.g.e.*, C.II, s. 144-145; Rasim, *a.g.e.*, C.II, s. 585.

³² Danişmend, *a.g.e.*, C.III, s. 364-365; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C.III/I, s. 197; İlgürel, "TV. Murad", *D.G.B.İ.T.*, C.X, s. 471; Aksun, *a.g.e.*, C.II, s. 146-147; Mustafa Nuri, *a.g.e.*, C.I, s. 237.

³³ Peçevi, *a.g.e.*, C.II, s. 432; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C.III/I, s. 198; Aksun, *a.g.e.*, C.II, s. 148; Danişmend, *a.g.e.*, C.III, s. 366-367.

³⁴ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C.III/I, s. 198; İlgürel, "TV. Murad", *D.G.B.İ.T.*, C.X, s. 475; Aksun, *a.g.e.*, C.II, s. 149; Danişmend, *a.g.e.*, C.III, s. 368; Rasim, *a.g.e.*, C.II, s. 593.

Padişah IV.Murad, İran seferine çıkmak için gereken hazırlıkların yapılmasını emretmiştir. İran Şahı I.Safî ise, kazandığı Revan zaferine rağmen, Padişah'ın İran seferine çıkacağını haber almış ve Maksud Han adında bir elçisini İstanbul'a göndererek barış istemiştir. IV.Murad Şah Safî'nin mektubuna; "cevabın Bağdad'da verileceğini" bildirerek elçiye huzura kabul etmemiştir. Şah'ın mektubunda, "kabule şayan maddeler bulunmadığından sefere devam etmeye karar verilmiştir." İran elçisi Maksud Han, Davud Paşa sarayına hapsedilmiştir. Sultan Murad, İstanbul'dan ayrılmadan önce her tarafa; "halka hiçbir suretle zulüm edilmemesi ve âdil hareket olunması için" bir tamim beyan etmiştir³⁵.

Sultan IV.Murad, 23 Zilkâde 1047/ 8 Nisan 1638'de Üsküdar'a, İran üzerine sefere gitmek için harekete geçmiştir. Bir ay içinde bütün hazırlıklar tamamlanarak, 8 Mayıs 1638'de İran üzerine hareket edilmiştir. Şeyhû'l-İslam Yahya Efendi ile Kaptan-ı Derya Kemankeş Kara Mustafa Paşa'da sefere iştirak etmişler. Üsküdar'dan Bağdad'a kadar olan konak sayısı yüz on olarak belirlenmiştir³⁶.

Veziriâzam Bayram Paşa, Anadolu'da İran seferi için ön hazırlıkları yaptırmış, kendisi de Amasya'da kışlamıştı. Padişah'a İnönü konağında Konya üzerinden gelerek katılmıştır. Yalnız IV.Murad daha önce Revan Seferi'nde yaptığı gibi, Bağdad Seferi boyunca da, sürekli isyancıları, kimi Celâli asilerini de cezalandırmıştır. Padişah, Konya'da sekiz gün kaldıktan sonra, 25 Haziran 1638'de yola çıkmış, elli beşinci konakta, 22 Temmuz'da Haleb'e ulaşmıştır. Üsküdar'dan Haleb'e yetmiş altı günde gelinmiştir.

6 Ağustos'ta Haleb'den hareket edilmiş, ancak 26 Ağustos'ta Celâb mevkiinde Bayram Paşa vefat etmiş, 27 Ağustos'ta Diyarbakır Beylerbeyisi Tayyar Mehmet Paşa veziriâzam tayin edilerek, 3 Eylül 1638'de Padişah Diyarbakır'a gelmiştir³⁷.

Veziriâzam olan Tayyar Mehmed Paşa, Musul'da bulunuyordu. Diyarbakır'a gelerek veziriazamlık mührünü almıştır. Padişah, 7 Ekim'de Musul'a, 14 Kasım'da Kâzımıyye'ye, 15 Kasım'da A'zâmiyye'ye ulaşmıştır. Osmanlı ordusu yüz doksan yedi günde Bağdad'a varmıştı. Padişah otağını Dicle kenarına, İmâm-ı Azâm türbesi önüne kurdurdu. Bağdad'ı fethetmeden türbeyi ziyaret etmeyeceğini belirterek Bağdad kuşatmasını başlatmıştır³⁸.

Veziriâzam Tayyar Mehmed Paşa; Bağdad'ı "Karanlık Kapı"dan Hafız Ahmed Paşa'nın, "İmâm-ı Azâm Kapısı"ndan Hüsrev Paşa'nın daha

³⁵ Rasim, *a.g.e.*, C.II, s. 596-597; Peçevi, *a.g.e.*, C.II, s. 442; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C.III/I, s. 199; Aksun, *a.g.e.*, C.II, s. 152; İlgürel, "TV.Murad", *D.G.B.İ.T.*, C.X, s. 476.

³⁶ Danişmend, *a.g.e.*, C.III, s. 372; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C.III/I, s. 200; Aksun, *a.g.e.*, C.II, s. 152.

³⁷ Danişmend, *a.g.e.*, C.III, s.373; Aksun, *a.g.e.*, C.II, s.153; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C.III/I, s. 202.

³⁸ Peçevi, *a.g.e.*, C.II, s. 446; Rasim, *a.g.e.*, C.II, s. 603-605; Danişmend, *a.g.e.*, C.III, s. 375; Aksun, *a.g.e.*, C.II, s. 154.

önce kuşattıkları için oraların ziyadesiyle tahkim edilmiş olduğunu belirterek, "Akkapı"dan kuşatılmasını, Padişah'a arz etmiş ve uygun bulunmuştur. Bu arada Safevîlerin Bağdad muhafızı Bektaş Han'ın otuz-kırk bin kişilik takviye edilmiş kuvvetler ile şehri savunduğu ve Şah Safi'nin Kasr-ı Şirin'de bulunduğu rivayet edilmektedir. Bağdad çöl tarafından da kuşatma altına alınmış, toplar ancak yirminci günde ulaşabilmiştir. Sultan IV. Murad bütün gücünü Bağdad kuşatmasına ve buranın fethine yöneltmiştir. Vezirlere, subaylara ve askerlere, siperleri dolaşarak; "Göreyim sizi, din-i mübin uğruna sa'yû garetde kusur etmeyesiz gayret vaktidir" diyerek, cesaretlendiriyordu. Kuşatmanın yirmi üçüncü günü; Safevîlere on iki bin kişilik yardım kuvvetleri gelmiş, otuzuncu günü Osmanlı kuvvetlerine iki yüz altmış bin torba dağıtılarak, bunlar toprakla doldurularak hendeklerin doldurulmasına başlanmıştır. Vezir-iazam Tayyar Mehmed Paşa alnından tüfenk kurşunu ile vurularak şehit olmuştur. Padişah; "Ah, Tayyar Bağdad Kalesi gibi yüz kale değerdî" diyerek üzüntüsünü dile getirmiştir³⁹.

Sultan IV. Murad, Tayyar Paşa'nın yerine Kara Mustafa Paşa'yı veziriâzam tayin etmişti. Osmanlı kuvvetleri olanca gücüyle saldırıyorlardı. Kuşatma pek dehşetli ve şiddetli cereyan etmekteydi. Bağdad'da, erkeklerine "dolular sunan" kadınların Osmanlı askerleri üzerine "kaynar sular döktükleri", erkeklerin de taş ve "rugân-ı neft ile" muamele ettikleri kaydedilmiştir. Osmanlı kaynaklarına göre Bağdad kuşatması otuz dokuz veya kırk gün sürmüştür. Nihayet Safevî Bektaş Han, Veziriâzam'dan aman-nâme isteyerek, Bağdad'ı teslim etmiştir. On kişilik maiyetiyle önce Veziriâzamın çadırına, sonra da Padişah IV. Murad'ın huzuruna çıkan, Bektaş Han affedilmiştir. Ancak bazı Acem askerleri "Narin Kale" denen iç kaleye çekilerek savaş devam etmişler ise de, teslim şartlarını bozanlar katledilmişlerdir⁴⁰.

Sultan IV. Murad Bağdad'ın alınmasından sonra İmam-ı Azam'ın ve Abdu'l-Kâdir Geylânî'nin türbelerini ziyaret etmiş ve tamirini yaptırmıştır. Yeniçeri ağası Hüseyin Ağa'yı, Bağdad Valisi olarak sekiz bin yeniçeri ile Bağdad muhafazasına görevlendirmiş, Osmanlı ordusunu da Veziriâzam Mustafa Paşa ile Bağdad'da bırakmıştır⁴¹.

Sultan IV. Murad Han, Bağdad Fatihi olarak tarih sayfalarına geçerken, İstanbul'a ve eyalet valilerine, Viyana'ya ve diğer Avrupa devletlerine fetihnâmeler göndermiştir. Bağdad baruthanesi infilâk ettirilmiş yüzlerce insan ölmüş, binlerce insan yaralanmıştır. Osmanlı kuvvetleri Bağdad'dan bir kısım Şû ahaliyi göç ettirip yerine Anadolu'dan Sünnî ahali naklettirip, yerleştirmişlerdir. Padişah 14 Ocak 1639'da Bağdad'da toplam yirmi bin kadar asker bırakarak kendisi Musul'a gelmiştir. IV. Murad Han, Şah

³⁹ Danişmend, *a.g.e.*, C.III, s. 375-376; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C.III/I, s. 203; Aksun, *a.g.e.*, C.II, s. 155-156; İlgürel, "IV. Murad", *D.G.B.İ.T.*, C.X, s. 477.

⁴⁰ Rasim, *a.g.e.*, C.II, s. 606-607; Peçevi, *a.g.e.*, C.II, s. 446-449; Danişmend, *a.g.e.*, C.II, s. 377-379; Aksun, *a.g.e.*, C.II, s. 156-157.

⁴¹ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C.III/I, s.204.

I.Safi'ye, İstanbul'dan Musul'a nakledilmiş olan, İran elçisi Maksud Han ile 27 Ocak 1639'da bir tehditnâme göndermiştir⁴². IV.Murad mektubunda; ataları zamanında Osmanlı mülküne ait olan yerlerin Beylerbeyilerine teslimini, seneden seneye hediyelerin gönderilmesini, aksi halde bahar da yine İran üzerine yürüyeceğini bildirmekteydi.

16 Nisan 1639'da Sultan IV.Murad, Diyarbakır'dan İstanbul'a doğru yola çıkmış, 12 Haziran 1639'da İstanbul'a ulaşmıştır. Sultan IV.Murad'ın Bağdad Seferi'ne gidiş ve dönüşü on üç buçuk ay sürmüştür⁴³.

KASR-I ŞİRİN BARIŞ ANTLAŞMASI (1639)

Osmanlı Padişahı IV.Murad, Musul, Diyarbakır, İzmit üzerinden İstanbul'a dönmüştü. Ancak Şah I.Safi'ye Maksud Han adlı İran elçisiyle bir mektup göndermişti. Bu arada İran Şahını barışa razı etmede Veziriâzam Kemankeş Mustafa Paşa'nın Bağdad'dan İran Seferi'ne çıkmasının büyük bir rolü olmuştur. Veziriâzam Mustafa Paşa; IV.Murad'ın tehdit dolu mektubunun arkasından 23 Mart 1639'da Bağdad'dan ayrılarak İran topraklarına doğru yürümüşür.

İran hududu üzerindeki Şehriban Kalesi'nde Şah I.Safi'nin elçisi Muhammed Kulu Han, 29 Nisan 1639'da gelerek, Osmanlı Serdarı Mustafa Paşa'ya barış teklifinde bulunmuştur. İran elçisi Muhammed Kulu, Kars Kalesi'nin İran'a terk edilmesini veya kalenin tahrip edilmesini talep etmiştir.

Bu derhal reddedilerek, Safevî ordusunun altı gün içinde Bağdad hududundan çekilmesi ve Dertenek Kalesi'nin Türkiye'ye teslimi aksi taktirde bunlar kabul edilmezse, Osmanlı kuvvetlerinin hemen İran üzerine hareket edeceği bildirilmiştir⁴⁴.

İran elçisi Muhammed Kulu Han, Serdar Kara Mustafa Paşa'nın tehdidini İran Şahı I.Safi'ye bir mektupla bildirmiştir. Bunun üzerine Serdar Kara Mustafa Paşa, Kasr-ı Şirin mevkiine geldiği vakit, İran tarafından 8 Mayıs Pazar günü "Hân-ı hanan" denilen İran-Safevî orduları başkumandanı Rüstem Han'dan Saru-Han adlı bir elçinin gelmekte olduğu haber verilmiştir. Osmanlı askerine maaşları dağıtılırken İran elçisi Saru-Han 14 Mayıs 1639'da Kasr-ı Şirin'de Osmanlı Veziriâzamı Kemankeş Kara Mustafa Paşa'ya yanında kırk-elli kişilik bir elçilik heyetiyle gelmiştir. Rüstem Han'dan Veziriâzam'a gelen tezkirede, Dertenek Kalesi'nin tahliye edildiği, İran tara-

⁴² Aksun, *a.g.e.*, C.II, s. 158; İlgürel, "TV. Murad" *D.G.B.İ.T.*, C.X, s.478-479; Peçevi, *a.g.e.*, C.II, s. 449-450.

⁴³ *T. S. M.A.*, Nr. 1999; Şah Safi (IV. Murad'ın Bağdad Seferini Anlatır 1048 h.); Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C.III/I, s. 204; Aksun, *a.g.e.*, C.II, s.158.

⁴⁴ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C.III/I, s. 205; Danişmend, *a.g.e.*, C.III, s.328; İlgürel, "TV. Murad", *D.G.B.İ.T.*, C.X, s. 479; Aksun, *a.g.e.*, C.II, s. 158.

findan barış için Saru-Han'ın murahhas tayin edildiği, barış istedikleri bildiriliyordu⁴⁵.

Kasr-ı Şirin civarındaki "Zohâb" mevkiinde bulunan Osmanlı karargâhında barış antlaşması imzalanmış olduğu için bu tarihî belgeye "Kasr-ı Şirin Muahedesi" denilmiştir. Bu tarihî belgeye Türkiye'yi temsilen Veziriâzam Serdar Kemankes Kara Mustafa Paşa, İran tarafını da olağanüstü yetkilerle gönderilmiş murahhas Saru-Han'la elçi Muhammed Kulu Han imza koymuşlardır⁴⁶.

14 Muharrem 1049/17 Mayıs 1639'da Osmanlı Devleti'yle, Safevî Devleti arasındaki Kasr-ı Şirin Barış Antlaşması ile; Bağdad tarafından hudut, Bedre, Cessan, Hanikin, Mendeli, Derne, Dertenek'ten Sermenel mevkiine kadar olan ve burada Caf aşiretinin bazı kabileleri ve Zincir Kalesi'nin batısındaki köyler ve Şehrizaror yakınındaki Zâlim Ali Kalesi civarı Osmanlılarda kalacaktır. Bundan başka kuzey hududundaki Kars, Ahıska ve Van, Şehrizaror, Bağdad ve Basra hudutlarına Şah tarafından kesinlikle taarruz edilmeyecektir. Zincir Kalesi, Van hududundaki, Kotor, Makû, Kars taraflarında olan kaleler her iki tarafça yıktırılacaktır. Böylece Bağdad, Basra, Şehrizaror havalisi olan "Irak-ı Arab" Osmanlılarda kalmıştır. Revan Kalesi, Safevîlerde bırakılmıştır. Barış antlaşmasının sonunda, eğer barışa riayet edilecekse, Safevî ülkesinde Hz. Ebu Bekr, Hz. Ömer ile Hz. Osman ve Peygamberin eşi Hz. Aişe ile diğer bazı ashaba "seb" (sövme) ve lânet etmek yasak olacaktır⁴⁷. Çünkü Osmanlılar o günkü çağda sünni anlayışı temsil etmekteydiler.

Kasr-ı Şirin Barış Antlaşması'nın bazı şartları orijinal metinde şöyle belirtilmektedir: "Bağdad eyaletinde Cessân, Bedre, Mendelîcin ve Dertenek ve Derne saadetlü pâdişahımıza müteallik olub ve Câf Ziyâeddin ve Harûni padişah kerdün vakâr hazretlerine müteallik beyn ve derûbi şah tarafına kal'a ve zincir kal'a ki... vaki olmuştur, yıkılub tarafı garbisinde vâki olan köyler, cânibi hudâvendkârîden ve tarafı şarkında olan köyler cinânı şahiden zabt oluna ve Şehrizûr kurbünde Zalim Kalesi üzerinde olan kal'a-i mezbûreye nâzır olan etrâfi cânib pâdişahiden ve kal'a-i orman tavâb-i olan karyeler ile tarafı şâhiden zapt oluna ve Şehrizûr'da Çıygan gedigü sınır olub Kızılca kal'a ve tâbi-i eşrefi pâdişahiden ve Mîhrîban tevâb-i tarafı şah'a tasarruf oluna. Van serhaddinden Kotur Kalesi ve Mâkû ve Kars cânibinden Mağadird Kalesi iki tarafdand yıktırıla, bu hududu mezkûre-i mu'tebereden

⁴⁵ T.S. M.A., Ev.Nr. 2063; Rüstem Han'dan Veziriâzam Kara Mustafa Paşa'ya gönderilen mektup.

⁴⁶ Danişmend, *a.g.e.*, C.III, s.383; İlgürel, "TV. Murad", *D.G.B.İ.T.*, C.X, s.479-480; Mustafa Nuri, *a.g.e.*, C.I, s. 241.

⁴⁷ *Başbakanlık Osmanlı Arşivi*, İbnü'l-Emin, Hariciyye Tasnifi, Sıra Nr. 18 ; *B.O.A.*, Nâme-i Hümayûn Defteri, Nr. 7, s.4-6; Danişmend, *a.g.e.*, C.III, s.383; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C.III/I, s.205-206; İlgürel, "TV. Murad", *D.G.B.İ.T.*, C.X, s.480; Aksun, *a.g.e.*, C.II, s.158.

mâda Ahıska ve Van ve Kars ve Şehrizûr ve Bağdad ve Basra'nın hududlarına dahil olan kal'a ve bekâ ve nevâhi ve arâzî ve sahârî ve bu vâdi ve telâl ve cibâle madem ki şah tarafından taarruz olunmayub ikâzı fiteniyye'ye sebebiyet olıcak bir hâlet-i mevhûşa sadır olmaya, bu taraftan dahi saadetlü azâmetlü padişahımız hazretleri sulhu kabul tutub cenab-ı hûmâyunlarından..."⁴⁸

Gerek bu metinden gerekse Nâme-i Hûmâyun Defteri'ndeki belgeden, Kasr-ı Şirin Antlaşması'nın diğer Osmanlı kaynaklarında da belirtilen şartlarını bulup görmemiz mümkün olmaktadır. İran Şahı I.Safi, kendinden önceki Şah I.Abbas'a nazaran Osmanlı Devleti'ne karşı biraz daha tecrübesiz ve barışçı bir yaklaşım içindedir, diyebiliriz. Osmanlılar ise, I.Ahmed gibi bir padişah yerine, devrinde bir çok zorba ve sipâhi isyanlarını bastırılmış, haşin ve sert karakterli IV.Murad Han'dan dolayı, İran karşısında daha etkin gözükmektedir.

Her ne kadar revan kalesi ve kuzey azerbaycan iran'da bırakılmışsa da, bütün bir irak bölgesi, bağdad, basra, musul, kerkük şehirlerinin bir daha iran saldırısından masun olarak, osmanlı hakimiyetine girmesi, fevkalâde ıy bir sonuçtur. Çok köklü bir geleneği olan osmanlı ordusu, iv. Murad'ın lider kışılığı ile bu başarıyı yakalamıştır.

SONUÇ

Kasr-ı Şirin Barış Antlaşması'yla, Osmanlılar ile Safevîler arasında; Revan ve Azerbaycan İran'da kalırken, Bağdad, Musul, Şehrizûr, Van ve Diyarbakır kesin olarak Türkiye'ye bırakılmıştır. Devam eden süreçte, İran ile Türkiye arasında çıkan hudut anlaşmazlıkları hep Kasr-ı Şirin Barış Antlaşması şartlarına göre kararlaştırılmıştır.⁴⁹

R. Mantran'a göre; 17 Mayıs 1639'da Kasr-ı Şirin'de imzalanan antlaşma Osmanlılara bütün bir Irak'ı ve devletin doğu eyaletlerini denetleme imkanı sağlamıştır. Revan ve Azerbaycan, Safevîlerin elinde kalmıştır. Bu antlaşma ile, IV. Murad, Osmanlı Devleti'nin otoritesini ve saygınlığını yeniden sağlayabilmiştir.⁵⁰

Barış Antlaşması ile artık Osmanlı Devleti ile Safevi Devleti arasında on altı yıldır süren İran savaşları sona ermiş olmaktadır. Her iki devletin de orduları kendi ülkelerinin güvenliğine çekilmişlerdir. Kasr-ı Şirin Barış

⁴⁸ B.O.A, İbnü'l-Emin, Hariciyye Tasnifi, Sr. Nr.18; Bağdad Daru's-Selâm fethinde veziriâzam Kara Mustafa Paşa tarafından Şah Cânibine gönderilen Sulhnâme'nin Suretidir fi senne 1049.

⁴⁹ Ekrem Reşad Koçu, *Osmanlı Muahedeleri ve Kapitülasyonlar*, Türkiye Matbaası, İstanbul, 1934, s.64-65; Danişmend'in "Zohâb" dediği yere, "Sehap" demektedir.

⁵⁰ Mantran, *a.g.e.*, C.I, s.281-282.

Antlaşması Şah I.Saffi tarafından derhal tasdik edilerek, İran elçisi Muhammed Kulu Han'la İstanbul'a gönderilmiştir. Padişah IV.Murad'da; Evâil-i Şevvâl 1049 /Ocak 1640'da antlaşma metnini tasdik etmiştir.

IV.Murad Han, Serdar Kemankeş Mustafa Paşa'yı İstanbul'a çağır-
mış, 5 Ocak 1640'da İstanbul'da mutantan bir karşılama töreni yapılmıştır.
Sultan IV. Murad Han, huzuruna kabul edilmiş olan Veziriâzam Mustafa
Paşa'yı, Kasr-ı Şirin Antlaşması'ndaki başarısından dolayı tebrik etmiştir.
IV.Murad Han; "Lala hoş geldün ekmeğim sana helal olsun" diyerek karşı-
lamıştır⁵¹.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Kasr-ı Şirin Antlaşması ile belirlenen
Türkiye-İran hududu bu gün hâla devam eden hudutlarımızdır. Bu antlaşma
ile belirlenen hududun; Türkiye Irak'ı, İran'da Revan'ı kaybettiği için, yalnız
Doğu Anadolu ile İran arasındaki kısmı kalmıştır. Kasr-ı Şirin'de imzalanan
barış antlaşmasından sonra, uzun yıllar devam eden Osmanlı-İran savaşlarına
son verilmiştir. Bu antlaşmayla Osmanlı- İran arasında uzun süren barış sü-
reci başlamıştır. Kasr-ı Şirin Barış Antlaşması ile Irak'ı Osmanlı topraklarına
kesin olarak katan büyük hükümdar Bağdad Fatihî IV.Murad Han, 16 Şevval
1049/9 Şubat 1640 tarihinde, yakalandığı "nikris" veya "damla" hastalığın-
dan vefat etmiştir⁵².

O'nun zamanı bir çok huzursuzluğun ve çözülmenin baş gösterdiği
dönem olmuştur. Osmanlı Devleti içeride ve dışarıda perişan bir durumdaydı.
Yemen, Kırım, Anadolu, Lübnan gibi bir çok yerde ayrılıklar ve ayaklanma-
lar olmuştur. IV.Murad ancak padişahlığının ikinci devresi diyebileceğimiz
1632'den sonra devletin idaresini ele almıştır. Devrinde pek çok insan belki
haksız yere öldürülmüştür. Ama IV.Murad Han, Osmanlı Devleti'ni dağıl-
maktan ve İran karşısında Osmanlı kuvvetlerini, tamamen Irak ve Doğu A-
nadolu'dan el çekmekten kurtarmıştır. Bir takım olumsuz ve sert uygulamala-
rına rağmen devleti toparlayabilmiştir.

⁵¹ Danişmend, *a.g.e.*, C.III, s. 384; Aksun, *a.g.e.*, C.II, s. 159.

⁵² Danişmend, *a.g.e.*, C.III, s.384-385; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C.III/I, s.207; İlgürel "TV.
Murad", *D.G.B.İ.T.*, C.X, s.487; Aksun, *a.g.e.*, C.II, s.159; Mustafa Nuri, *a.g.e.*, C.I,
s.242.